

This question paper contains 8+2 printed pages]

Your Roll No .....

6375

B.A. (Hons.)/I (New Course) E

SANSKRIT—Paper I

(Poetry)

Time : 3 Hours

Maximum Marks : 75

(Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.)

Note :— Unless otherwise required in a question, answers should be written in Sanskrit or in Hindi or in English; but the same medium should be used throughout the paper.

टिप्पणी:—अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्न-पत्र का उत्तर संस्कृत या हिंदी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिए; परन्तु सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिए ।

Answer All questions.

सभी प्रश्नों के उत्तर दीजिए ।

1. किन्हीं दो श्लोकों का प्रसंग सहित अनुवाद कीजिये :

Translate any two verses with reference to the context : 2×4=8

(i) वैदेहि ! पश्यामलयाद्विभक्तं

मत्सेतुना फेनिलाम्बुराशिम् ।

छायापथेनेव शरत्प्रसन्नम्

आकाशमाविष्कृतचारुतारम् ।

P.T.O.

(ii) गर्भं दधत्यर्कमरीचयोऽस्मा-

द्विवृद्धिमत्राशनुवते वसूनि ।

अबिन्धनं वह्निमसौ बिभर्ति

प्रह्लादनं ज्योतिरजन्यनेन ॥

(iii) सैषा स्थली यत्र विचिन्वता त्वां

भ्रष्टं मया नूपुरमेकमुर्व्याम् ।

अदृश्यत त्वच्चरणारविन्द-

विश्लेषदुःखादिव बद्धमौनम् ॥

2. किन्हीं दो पद्यों की सप्रसंग व्याख्या कीजिए :

Explain any two verses with reference to the context : 2×4=8

(i) तथा समक्षं दहता मनोभवं

पिनाकिना भग्नमनोरथा सती ।

निनिन्द रूपं हृदयेन पार्वती

प्रियेषु सौभाग्यफला हि चारुता ।

(ii) शुचौ चतुर्णां ज्वलतां हविर्भुजां

शुचिस्मिता मध्यगता - सुमध्यमा ।

विजित्य नेत्रप्रतिघातिनीं प्रभा-

मनन्यदृष्टिः सवितारमैक्षत ॥

(iii) अथाजिनाषाढधरः प्रगल्भवाक्

ज्वलन्निव ब्रह्ममयेन तेजसा ।

विवेश कश्चिज्जटिलस्तपोवनं

शरीरबद्धः प्रथमाश्रमो यथा ॥

3. किसी एक पद्य की सप्रसंग व्याख्या कीजिए :

Explain with reference to the context any *one* of the following :

4

(i) अज्ञः सुखमाराध्यः सुखतरमाराध्यते विशेषज्ञः ।

ज्ञानलवदुर्विदग्धं ब्रह्माऽपि तं नरं न रञ्जयति ॥

(ii) कुसुमस्तबकस्येव द्वयी वृत्तिर्मनस्विनः ।

मूर्ध्नि वा सर्वलोकस्य शीर्यते वने एव वा ॥

4. किसी एक पद्य का अनुवाद कीजिए :

4

Translate any one verse :

(i) लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पीडयन्,

पिबेच्च मृगतृष्णिकासु सलिलं पिपासार्दितः ।

कदाचिदपि पर्यटञ्छविषाणमासादयेत्

न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥

(ii) केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चद्रोज्ज्वलाः,

न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालङ्कृता मूर्धजाः ।

वाण्येका समलङ्करोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते,

क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ॥

5. वर्ग (क) अथवा वर्ग (ख) से किन्हीं दो पद्यों का अनुवाद

कीजिए :

2×4=8

Translate any two verses from Group (A) or from Group (B) :

वर्ग (क)/Group (A)

सौन्दरनन्दम् (चतुर्थः सर्गः)

- (i) स चक्रवाक्येव हि चक्रवाकस्तया समेतः प्रियया प्रियार्हः ।
नाचिन्तयद्वैश्रमणं न शक्रं तत्स्थानहेतोः कुत एव धर्मः ॥
- (ii) श्रुत्वा महर्षेः स गृहप्रवेशं सत्कारहीनं च पुनः प्रयाणम् ।
चवाल चित्राभरणाम्बरस्रक् कल्पद्रुमो धूत इवानिलेन ॥
- (iii) तं गौरवं बुद्धगतं चकर्ष भार्यानुरागः पुनराचकर्ष ।
सोऽनिश्चयान्नापि ययौ न तस्थौ तरंस्तरङ्गेष्विव राजहंसः ॥

वर्ग (ख)/Group (B)

सौन्दरनन्दम् (पंचमः सर्गः)

(i) केचित् प्रणम्यानुययुर्मुहूर्तं केचित् प्रणम्यार्थवशेन जग्मुः।

केचित् स्वकेष्वावसथेषु तस्थुः, कृत्वाऽञ्जलीन्

वीक्षणतत्पराक्षाः ॥

(ii) निर्मोक्षबीजं हि ददर्श तस्य, ज्ञानं मृदुः क्लेशरजश्च तीव्रम्।

क्लेशानुकूलं विषयात्मकं च नन्दं यतस्तं मुनिराचकर्ष ॥

(iii) अथो नतं तस्य मुखं सवाष्पं प्रवास्यमानेषु शिरारुहेषु।

वक्राग्रनालं नलिनं तडागे वर्षोदकक्लिन्नमिवाबभासे ॥

6. किन्हीं दो पद्यों की सप्रसंग व्याख्या कीजिये :

Explain with reference to the context any *two* of the

following :

2×4=8

(i) क्रियासु युक्तैर्नृप ! चारचक्षुषः

न वञ्चनीयाः प्रभवोऽनुजीविभिः ।

अतोऽर्हसि क्षन्तुमसाधु साधु वा,

हितं मनोहारि च दुर्लभं वचः ॥

(ii) विशंकमानो भवतः पराभवं

नृपासनस्थोऽपि वनाधिवासिनः ।

दुरोदरछद्मजितां समीहतै

नयेन जेतुं जगतीं सुयोधनः ॥

(iii) व्रजन्ति ते मूढधियः पराभवं

भवन्ति मायाविषु ये न मायिनः ।

प्रविश्य हि घ्नन्ति शठास्तथाविधान्

असंवृताङ्गान्निशिता इवेषवः ॥

7. किन्हीं छः शब्दों पर व्याकरणसम्बन्धी टिप्पणी लिखिये : 6

- Write grammatical notes on any six of the following :

सेतुना, उर्व्याम्, अदृश्यत, पिनाकिना, निनिन्द, जेतुम्, विजित्य,
जग्मुः, श्रुत्वा, ददर्श, विशंकमानः ।

8. किन्हीं पाँच वाक्यों में रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिये : 5

Complete any five of the following sentences :

(i) मूर्खं नरं ..... अपि न रञ्जयति ।

(ii) ..... कथय किं न करोति पुंसाम् ।

(iii) सुयोधनः ..... जगतीं जेतुं समीहते ।

(iv) हितं ..... च दुर्लभं वचः ।

(v) शरीरमाद्यं खलु ..... ।

(vi) अहो दुस्स्ता ..... विरोधिता ।

(vii) न रत्नमन्विष्यति ..... हि तत् ।

(viii) साहित्यसंगीतकलाविहीनः साक्षात् .....
पुच्छविषाणहीनः ।

9. किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर दीजिये :

Answer any three questions :

8+8+8=24

(i) युधिष्ठिर को दिये गये वनेचर के भाषण को अपने शब्दों में लिखिये ।

Write in your words the speech of Vanechar as addressed to Yudhishtira.

(ii) कुमारसम्भवम् के पंचम सर्ग के आधार पर पार्वती की तपस्या का वर्णन कीजिये ।

Describe the penance of Parvati on the basis of canto V of Kumarsambhavam.

- (iii) सौन्दरनन्दम् के चतुर्थ अथवा पंचम सर्ग का संक्षिप्त कथासार अपने शब्दों में लिखिये ।

Summarise the story of canto IV or canto V of Saundaranandam, in your own words.

- (iv) भर्तृहरि के अनुसार विद्या की महिमा का वर्णन कीजिये ।

Describe the importance of knowledge according to Bhartrihari.

- (v) महाकवि कालिदास की काव्यशैली की समीक्षा कीजिये ।

Analyse the poetic style of Mahakavi Kalidasa.